

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

B-Uppsats 7,5 hp

”Kung i ett stenrike” respektive ”Livet som bonde”

*Om att läsa lättlästa versioner i
andraspråksundervisningen*

Författare: Hanna Josefsson
Handledare: Christina Rosén
Termin: VT16
Ämne: Svenska som andraspråk
Nivå: Grundnivå
Kurskod: 1SSÄ04:5

Sammanfattning

Denna studie syftar till att undersöka hur lättlästa versioner av klassisk litteratur förändrats i jämförelse med originaltexten, samt om dessa versioner är bättre anpassade till andraspråksundervisning. Genom en jämförande analys på fem aspekter som är betydelsefulla i andraspråksinlärning (meningslängd, fundamentalslängd, sammansatta ord, dialektala eller kulturbetingade ord samt verbpartiklar) har studien visat att den lättlästa versionen förändrats inom samtliga aspekter, samt att den i många fall är att föredra i andraspråksundervisning. Studien är gjord i ett andraspråksperspektiv men är relevant för lärare även inom förstaspråksundervisning.

Nyckelord

Vilhelm Moberg, Utvandrarerna, Andraspråksundervisning, Litteraturundervisning, Skönlitteratur

Tack

Stort tack till Andreas Håkansson, vars arbete möjliggjorde min studie.

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	1
1.2 Metod och material	2
1.3 Studiens reliabilitet	2
2 Bakgrund	3
2.1 Definition av begreppet lättläst	4
3 Begreppsförklaring och presentation av analys	5
3.1 Meningslängd	5
3.2 Fundamentslängd	5
3.3 Sammansatta ord	6
3.4 Dialektala eller kulturbetingade ord	6
3.5 Verbpartiklar	7
4 Analys	7
4.1 Meningslängd	8
4.2 Fundamentslängd	9
4.3 Sammansatta ord	9
4.4 Dialektala eller kulturbetingade ord	10
4.5 Verbpartiklar	11
5 Diskussion	11
6 Avslutning	12
Referenser	I
Bilagor	II
Bilaga A: Sammanställning av analys	II
Bilaga B: Ordlista över dialektala och kulturbetingade ord	II

1 Inledning

Vilka svårigheter ställs andraspråkseleverna inför när de möter skönlitteratur? Hur kan de klassiska skönlitterära verken anpassas till andraspråksundervisning?

Förutom att allt fler ungdomar idag ser läsning som något jobbigt och klassiska verk som något tråkigt (Håkansson, 2016) ställs andraspråkseleverna inför ännu en utmaning; det krävs ett stort ordförråd för att kunna förstå och ta till sig en skönlitterär text. Damberg (2013:74) sammanfattar konsekvenserna av elevers attityder till läsning och därmed lärarens utmaning som följande:

För att läsningen ska bli lustfylld måste läraren således ta hänsyn till barnets språkliga nivå och de referensramar som barnet har eller inte har. Läraren måste känna sina elever så att ingen elev kämpar med en text utan att ha den nödvändiga förförståelsen, något som gäller oavsett vilken ålder barnet befinner sig i.

Skönlitterära texter i sin originalform kan vara en för stor utmaning för de elever som inte hunnit utveckla sitt andraspråk till en högre nivå. Denna studie kommer därför undersöka några av de språkliga svårigheter som finns i Vilhelm Mobergs verk *Utvandrarna*, samt huruvida en lättläst version av klassikern kan vara bättre anpassad till andraspråksundervisning. Författarens förhoppning är att lärare som undervisar i litteratur kommer att känna en större säkerhet i hur andraspråkselever kan ta del av de klassiska skönlitterära verken efter att de har läst uppsatsen.

Härnäst följer en presentation av undersökningens syfte och frågeställning samt redovisning av den tidigare forskning som är relevant för undersökningen. Där klargörs också vad som krävs för att en text ska kunna kategoriseras som lättläst. Därpå följer en redogörelse för de faktorer som kommer att analyseras samt en jämförande analys. Analysen är uppdelad i fem delar för att få en fullständig sammanställning över samtliga faktorer. Till sist diskuteras övriga reflektioner som uppkommit i samband med undersökningen.

1.1 Syfte och frågeställning

Med bakgrund i att många elever upplever Mobergs böcker som svårlästa, kombinerat med en ytterligare utmaning för andraspråkselever, syftar följande analys till att undersöka vilka förändringar som gjorts i en lättläst version av *Utvandrarna* jämfört med originalet, samt om dessa förändringar gynnar andraspråkselever. Frågeställningarna blir därmed följande:

- Hur förändras texten i den lättlästa versionen av *Utvandrarna* jämfört med originaltexten?
- Hur kan den lättlästa versionen anses vara bättre lämpad för andraspråksundervisning än originaltexten?

1.2 Metod och material

Undersökningen kommer ske genom en jämförande textanalys på två olika utgåvor av *Utvandrarna*. Analysen måste dock på grund av studiens begränsade omfång avgränsa sig till att undersöka endast följande fem aspekter; meningslängd, fundamentalslängd, sammansättningar, dialektala eller kulturbetingade ord samt verbpartiklar (se avsnitt 3). Dessa aspekter är utvalda mot bakgrund av aktuell forskning (se avsnitt 2), eftersom de upplevs som speciellt svåra för andraspråkselever. Det är också aspekter som enligt avsnitt 2.1 borde ha förändrats i den lättlästa versionen.

De utgåvor som analyseras är en ny utgåva från Bonnier pockets förlag från 2013, (första utgåva 1949,) samt LL-förlagets¹ utgåva från 2015. På grund av studiens begränsade omfång kommer analysen utföras på enbart det första kapitlet, vilket motsvarar sida 11-13 och 25-49 i originaltexten respektive sida 9-28 i den lättlästa versionen. Sidorna 14-24 i originaltexten (som beskriver miljön, kulturen med mera i dåtidens Småland) analyseras inte eftersom detta avsnitt inte har någon motsvarighet i den lättlästa utgåvan.

1.3 Studiens reliabilitet

Reliabilitet innebär att studien kan anses vara tillförlitlig, det vill säga objektivt gjord. Vid fullständig tillförlitlighet kan studien utföras av flera personer och få samma resultat i varje undersökning.

Denna begränsade studie har bara haft möjlighet att ta fram siffermaterialet utifrån en persons egna beräkningar. För att öka studiens trovärdighet kan uträkningarna göras av två oberoende personer, för att se om båda får fram samma underlag i antal ord etcetera. Givetvis är det möjligt att en annan person till exempel skulle se fler eller färre sammansatta verb, dela in ett fundament annorlunda, eller liknande. Det skulle i så fall ge ett annorlunda underlag att analysera. Med tanke på studiens omfång har felmarginalen dock setts som ringa och anses inte påverka resultatet nämnvärt. För ökad tillförlitlighet till studiens resultat har en grafräknare (det vill säga en avancerad form av

¹ Ett förlag specialiserat på lättlästa böcker

miniräknare som visar vilka siffror och tecken som beräknats) använts i sammanräkningen. Detta har gjort det möjligt att i efterhand kontrollera så att de inslagna siffrorna stämmer med underlaget och uträkningen därmed blir korrekt.

2 Bakgrund

I detta avsnitt presenteras den tidigare forskning som är relevant för den aktuella undersökningen.

Andreas Håkansson (2016) sammanfattar i sin undersökning flera studier där forskare kommit fram till att ungdomar upplever det allt tråkigare och jobbigare att läsa skönlitteratur och då främst klassiker. (Här är det befogat att nämna att ungdomarna inte har några svårigheter med avkodningen eller läsförståelse i andra texter, utan främst finner läsning av klassiker som något betungande.) Lässvårigheterna förknippade med specifikt *Utvandrarna* tycks enligt lärarna som Håkansson intervjuat i sin studie vara att boken är mycket detaljrik och delvis innehåller småländska formuleringar som ungdomarna har svårt att förstå, även om de dialektala inslagen samtidigt uppskattas.

Utöver ovan nämnda svårigheter påverkas andraspråkselevs läsförståelse av svårigheter förknippade med ordförrådet i andraspråket (Enström, 2013; Damber, 2013; Roe, 2014:61). Damber (2013:73) hänvisar till Cummins, som menar att flerspråkiga elevers basspråk ofta är tillräckligt att föra vardagliga samtal på. I lägre åldrar bedöms elever ofta ha goda kunskaper i andraspråket eftersom de presenterar ett gott basspråk och därmed bedöms klara av att få all undervisning på andraspråket, men för att klara av skolgång och/eller längre texter krävs ett mer utvecklat skolspråk (Salameh 2012:33). Enligt Salameh tar detta cirka 2-8 år att bygga upp, beroende på hur gammal eleven var när den mötte andraspråket. Ett skönlitterärt verk innehåller många vad Enström (2013) valt att kalla ”mindre frekventa, vardagliga ord”, det vill säga ord som inte används i vardagligt tal och därmed inte ingår i basspråket - men samtidigt anses tillräckligt vardagliga av läraren för att inte kräva en förklaring. På grund av dess låga användning är det dock mycket troligt att dessa ord är okända för eleven och därmed påverkar läsningen negativt.

Roe (2014:79) nämner att svårigheten med att läsa specifikt skönlitterära texter är att berättelsen oftast kräver tolkning, vilken i de flesta texter ska ske utifrån vad eleven läser ”mellan raderna”. För att kunna göra detta krävs naturligtvis att läsaren förstår en så pass stor del av orden att hon kan utläsa kontexten och händelsen.

Andra faktorer som påverkar andraspråkselevs läsförståelse är givetvis kulturellt betingade aspekter, som ordspråk och eventuellt nödvändig förkunskap om den kultur där handlingen utspelar sig. En elev som exempelvis aldrig tidigare varit i Sverige under sommaren kan vara helt ovetandes om fenomenet ”midsommar”, vilket ett svenskt skönlitterärt verk kan referera till och sedan förvänta sig att läsaren förstår kontexten. Wedin (2010) tar upp studier genomförda av forskare som dessutom har hävdat att svenska skolan gynnar de elever som kommer från hem som använder en liknande typ av skriftspråkskultur. Eftersom skriftspråkskulturerna liknar varandra är elever från dessa hem mer förberedda på vad skolan förväntar sig av dem i skriftspråkssituationer. Detta skulle i förlängningen missgynna många andraspråkselever, eftersom flertalet av dessa kan komma från andra skriftspråkskulturer.

Viktigt att ha i åtanke i samband med läsning (och all övrig undervisning) är att lärarens förväntningar påverkar elevernas förmåga (Damber 2013). Höga förväntningar från läraren kan stimulera elevernas kognitiva förmågor så att de själva upplever en ökad kapacitet att läsa.

2.1 Definition av begreppet lättläst

Det vetenskapliga rådet inom Centrum för lättläst² har sammanfattat vad flera forskare anser definiera fenomenet ”lättläst” i *Ett dokument om lättläst* (2013). De menar att begreppet innebär att alla sorts texter, inte bara texter från myndigheter, ska tillhandahållas på ett enkelt språk som läsaren kan förstå. Detta gäller även illustrationer och övriga multimodala medier i texten (2013:3).

Rådet menar att en text kan anpassas utifrån fem aspekter för att bli mer lättläst; medium och modaliteter, textinnehåll och perspektiv, den röda tråden, tilltal och intertextualitet samt styckeindelning och ordval (2013:6-8). I lättlästa texter får illustrationerna ta stor plats och komplettera texten. Innehållet bör vara välkänt för läsaren och följa en tydlig röd tråd, vilken tydliggörs genom sambandsmarkörer som hjälper läsaren att hitta tråden ”mellan raderna”. Texterna bör snabbt fånga läsarens intresse men inte använda många stilfigurer som till exempel paradox, överdrift och kontraster, eftersom dessa anspelar på övriga texter och perspektiv som kräver större förförståelse av läsaren och därmed försvårar texten. Vidare bör texten ha en

² Stiftelse bildad av riksdagen 1987, då under namnet LL-stiftelsen. Upphörde 2015 sedan staten lagt ansvaret för lättlästa texter på Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) (Myndigheten för tillgängliga medier, 2016)

genomtänkt styckeindelning, klagörande rubriker, enkel och varierad meningsbyggnad, samt använda vardagliga och välkända ord.

3 Begreppsförklaring och presentation av analys

Eftersom undersökningen begränsats till att analysera enbart fem aspekter är det motiverat att presentera vad dessa aspekter innebär.

3.1 Meningslängd

Textens genomsnittliga meningslängd beräknas genom att räkna alla ord i texten och sedan dela summan med antal grafiska meningar i texten, det vill säga alla fullständiga meningar från versal till stort skiljetecken. Jämförelsesiffran för grafisk meningslängd bestäms till 9 ord för en mycket lätt text, 13 ord för en lätt text, samt 16 ord för en medelsvår text. Barn- och ungdomslitteratur brukar kategoriseras strax under lätt nivå, övrig skönlitteratur strax över (Hammarbäck & Johansson, 2014:36). Viktigt att ta i beaktande här är att kortare meningslängd inte nödvändigtvis innebär att texten blir mer lättförståelig eftersom bisatser ofta är en hjälp för förståelsen men samtidigt förlänger meningen (Hammarbäck & Johansson, 2014:34).

Hög meningslängd kräver som bekant högre koncentration. I kombination med att många andraspråkslever inte utvecklat ett tillräckligt stort ordförråd innebär långa meningar att det kan vara svårt att koncentrera sig på kärnan i meningen och/eller i längden uppfatta helheten.

3.2 Fundamentslängd

Alla ord som kommer före det finita verbet i en sats ingår i satsens fundament. (En mening med två huvudsatser kan därför ha två fundament.) Fundamentslängden beräknas genom att dela antal ord i samtliga fundament med det totala antalet fundament i texten. En lång fundamentalslängd innebär att mycket information pressas in i början av meningen, vilket gör att texten blir vänstertyngd och därmed mer svårläst (Hammarbäck & Johansson, 2014:34). Läsaren får då mycket information innan han eller hon når satsens finita verb, vilket kan ses som kärnan i satsen. (Beroende på vilken satsdel fundamentet utgör går det även att beräkna variation i meningsuppbyggnaden, men det finns inte utrymme för det i aktuell studie.)

Jämförelsesiffran för fundamentalslängd är 3,1 ord/fundament i brukstexter (ibid, 2014:37), men eftersom denna undersökning analyserar skönlitterära texter bör medelvärdet vara något lägre. Brukstexter använder sig allmänt av långa fundament för

att fokusera på ny information medan skönlitteratur istället brukar ha kortare fundament för att fokusera på satsens finita verb och därmed föra handlingen framåt.

3.3 Sammansatta ord

Sammansättningar innebär att två olika ord förenas i en lexikal enhet. Detta kan orsaka besvär för andraspråksinlärare om de inte kan uttyda gränsen mellan för- och efterled i sammansättningen, eftersom det är avgörande för att kunna slå upp orden i en ordbok. Endast ogenomskinliga sammansättningar, det vill säga när betydelsen inte går att urskilja utifrån ordrotternas betydelse som i exempelvis ”jordgubbe”, finns garanterat upptagna i ordlistan. Resterande sammansättningar, så kallade genomskinliga, måste uttydas på egen hand genom att slå upp de olika ordrotterna i ordboken (Enström, 2010:99). Sammansättningar kan även inkludera fogemorfem som exempelvis s:et i ”födelsedagskalas”, eller förändra alternativt ta bort slutvokalen i förledet, som i exempelvis ”kyrkogård” respektive ”läs_lampa”. Här finns inga tydliga regler för vilket fogesätt som används i en viss sorts ord, vilket kan försvåra ordförståelsen för andraspråkseleven (Enström, 2010:100).

(Ord som är sammansatta med ett affix benämns avledningar och beräknas alltså inte i detta sammanhang.)

3.4 Dialektala eller kulturbetingade ord

Dialektala ord, det vill säga småländska ord samt ord direkt förknippade med den forna småländska bondekulturen benämns här som dialektala eller kulturbetingade ord. Dessa undersöks eftersom många elever, enligt Håkansson (2016) studie, upplever texten svårläst specifikt på grund av dialektala inslag.

För en andraspråkselev som håller på att lära sig reglerna för det svenska språket kan dialektala omskrivningar vara mycket förvirrande och försvåra läsningen. Även de kulturbetingade orden kan försvaga läsbarheten för de elever som inte är inlästa på den aktuella kulturen. Väldigt många företeelser samt verktyg är annorlunda idag jämfört med Mobergs Småland och därmed blir många av de kulturbetingade orden okända för eleverna.

Som jämförelsematerial används Grahns (2013, bilaga 7) ordlista över de ord som vuxna andraspråksinlärare ansett svårförståeliga i Mobergs *Invandrarna*. (Eftersom *Utvandrarna* dock använder fler uttryck och begrepp som är direkt betingade till

bondekulturen är dessa betydligt mer förekommande i mitt urval jämfört med i Grahns ordlista.)

3.5 Verbpartiklar

Enström (2010:102-103) kategoriserar verb i fast respektive lös sammansättning. De *löst sammansatta* verben har alltid en efterställd partikel, vilka Josefsson (2001) kallar verbpartiklar. Dessa partiklar förändrar innebörden av verbet och kan i vissa fall ändra verbets betydelse helt (Enström, 2010:103). Detta kan försvåra ordförståelsen för de andraspråkselever som inte har kommit så långt i utvecklingen av sitt ordförråd och lärt sig känna igen flerordskombinationer. I de fallen partiklarna ändrar verbets ursprungsbetydelse måste dessa kombinationer läras in som en helhet. Partiklarna förväxlas ofta med prepositioner eller adverb, eftersom de liknar varandra till formen. Funktionen är dock olika vid utläsning; partiklarna betonas medan prepositionerna är obetonade. Dessutom ändrar inte prepositionerna verbets innebörd (Josefsson, 2001:46).

De *fast sammansatta* verben har istället en framförställd partikel. I dessa verb skrivs ordet ihop till ett sammansatt ord (Enström, 2010:102). Vissa verbformer kan vara både löst och fast sammansatta, medan vissa former ändrar betydelse eller stil om partikeln byter plats. Exempel är ”gå av” respektive ”avgå”, samt ”laga till” respektive ”tillaga”. I det senare fallet är det bara en stilistisk skillnad på orden, men i det första fallet ändras verbets betydelse. I de fall där placeringen av partikeln enbart ger en semantisk skillnad används oftast en fast sammansättning i mer formella texter och därför brukar den lösa sammansättningen kännas mer vardaglig och enklare (Enström, 2010:102-103).

4 Analys

Följande analys behandlar i tur och ordning de fem aspekter som presenterades i föregående avsnitt.

Vid uträkningen av ord har dubbelnamn som är särskrivna, till exempel ”Karl Oskar” räknats som två ord, medan ord sammanbundna av bindestreck, till exempel ”Lill-Märta” och ”1700-talet” har räknats som ett ord. Kapitelrubrikerna har uteslutits ur beräkningen, eftersom de inte motsvarar varandra i de respektive utgåvorna.

Vid beräkning av vissa typer av ord har orden räknats samtliga gånger som de förekommit i texterna, exempelvis ”tunnland”, som nämns vid ett flertal tillfällen och då

har räknats vid varje tillfälle. Samma ord kan således vara representerat flera gånger. (För att se sammanställning av analysen i tabellform, se bilaga A.)

4.1 Meningslängd

Det totala antalet ord i originaltexten uppgår till 7052, fördelade på 473 grafiska meningar. Motsvarande siffror för den lättlästa versionen är 2948 ord i 319 meningar. Detta ger en meningslängd på 14,9 ord i originaltexten, respektive 9,2 ord i den lättlästa texten. En av de längre meningarna från originaltexten är: ”De kunde icke ana eller gissa, att ett odlat land, större än deras gamla, skulle bli följderna och frukten av deras företag – famlande och vågsamt, klandrat och hånat av de hemmablivande och påbörjat under ovisshetens himmel, i djärvhetens tecken, som ett vådligt äventyr” (originaltexten, s. 13). Detta jämförs med den lättlästa versionen, där en av de längsta meningarna är: ”En av stenarna var mycket besvärlig, den låg djupt i jorden och var rund som ett klot” (lättlästa texten, s. 12). Originaltextens mening innehåller 43 ord, medan meningen från den lättlästa texten har 17 ord vilket innebär en skillnad på 26 ord. I kontrast till den stora skillnaden i längden på de längsta meningarna är skillnaden i de kortaste meningarna mycket liten. En av de kortaste meningarna i originaltexten lyder: ”Han sågade dem istället sex fot” (originaltexten, s. 28), jämfört med en av de kortare meningarna i den lättlästa texten som är: ”Nils ångrade sina ord” (lättlästa texten, s. 12). Då originaltextens mening innehåller 6 ord och meningen ur den lättlästa texten 4 ord så skiljer det följaktligen bara 2 ord mellan de kortaste meningarna. Många av de kortare meningarna i originaltexten förekommer i dialoger, vilket medför att resterande delar av texten kan ha en något högre meningslängd än resultatet visar. Detta innebär som sagt att originaltexten kräver betydligt högre koncentration av läsaren.

Uträkningens resultat visar att texternas meningslängd motsvarar lätt respektive mycket lätt nivå enligt jämförelsesiffrorna (som redovisas i avsnitt 3.1). Därmed bör den lättlästa versionen ha högre läsbarhet. Dock har inte bisatserna analyserats, vilket gör att läsbarheten inte fullt kan garanteras eftersom bisatserna ofta kan vara en hjälp i förståelsen och göra så att texten blir mer flytande (se avsnitt 3.1). Generellt har den lättlästa versionen väldigt få bisatser, vilket förmodligen är en följd av att antal ord har minskats. Den lättlästa versionen har istället många meningar som innehåller två olika huvudsatser. Att kombinera två huvudsatser gör att läsaren inte behöver pausa lika ofta i läsningen utan kan läsa med ett större flyt. Viktigt att tänka på vid kombination av två huvudsatser är dock att de finita verben, det vill säga kärnorna i satserna, ska vara

tydliga och enkla att urskilja. Utan att analysera djupare tycks den lättlästa texten ha lyckats med detta.

4.2 Fundamentslängd

I beräkningen av antal ord i varje fundament har konjunktioner och subjunktioner inte räknats, eftersom de inte är en del av satsdelen som föregår det finita verbet. I flertalet satser är subjektet, det vill säga fundamentet, struket och har inte kunnat beräknas.

Fundamenten i den lättlästa versionen består till största del av enordiga subjekt eller adverbial. Originaltextens fundament använder samma satsdelar, men är oftare uppbyggda i hela fraser och enstaka gånger till och med i bisatser. Exempel på detta är när fundamentet i en av meningarna lyder: ”När Nils träffade på en sten, som han inte rådde på med armkraft och inte heller med järnstake och våg [...]” (Originaltexten, sida 26). Fundamentet har formen av en bisats men fyller tidsadverbialets funktion i huvudsatsen. De längre fundamenten som finns i den lättlästa versionen är också tidsadverbial, men är betydligt kortare. Ett exempel är fundamentet som lyder: ”En dag när Karl Oskar var fjorton år [...]” (Lättlästa texten, sida 11). Jämförelsevis skiljer det 12 ord på nämnda fundament, när båda representerar de längre fundamenten i respektive text.

Det totala antalet ord som ingår i ett fundament beräknas till 1418 ord i originaltexten, fördelade på 578 fundament. Motsvarande siffra för den lättlästa versionen är 639 ord fördelade i 345 fundament. Texternas fundamentalslängd blir således 2,5 ord i originaltexten, jämfört med 1,9 ord i den lättlästa versionen. Den lättlästa versionen torde därmed vara lättare att läsa eftersom det finita verbet kommer tidigare i satsen. Ingen av utgåvorna överstiger dock det jämförelsetal som finns för brukstexter och därmed borde inte fundamentalslängden vara avgörande för läsbarheten.

4.3 Sammansatta ord

Enligt beräkningen innehåller originaltexten 318 sammansättningar, vilket ger en medelsiffra på 11,4 sammansatta ord per sida. Den lättlästa versionen har endast 52 sammansättningar, vilket innebär en medelsiffra på 2,6 sammansatta ord per sida. Flertalet av dessa sammansättningar är genomskinliga, vilket innebär att det kan vara svårt att hitta betydelsen i en ordbok (se avsnitt 3.3). För förstaspråkstalaren är detta inget problem, men för andraspråkseleven kan exempelvis ordet ”gångeskräddare”

innebära svårigheter. Om eleven uppfattar s:et som ett fogemorfem här kommer hon ha stora problem med att tolka ut betydelsen med hjälp av ordlistor.

En ytterligare sammansättning som kan orsaka problem är ”barnkullarnas”. Om eleven är bekant med ordet ”kulle” är det mycket möjligt att hon tolkar ordet efter det, eftersom ”kull” och ”kulle” får samma form i pluralform. Konnotationen, det vill säga elevens personliga koppling till tidigare erfarenheter, kommer i det fallet göra det mycket svårt för eleven att få en logisk betydelse av sammansättningen.

Således får den lättlästa versionen anses vara mer läsvänlig för andraspråkselever avseende sammansättningar.

4.4 Dialektala eller kulturbetingade ord

Vid urval av de ord som kategoriseras som dialektala eller kulturbetingade ord har jag inte tagit hänsyn till om läsaren kan förstå ordets innebörd med hjälp av kontexten eller ej, eftersom den förståelsen är högst subjektiv.

Vid undersökning av dialektala ord konstaterades att fenomenet främst används i karaktärernas dialoger, där Moberg skrivit orden på det sätt som karaktärerna uttalar dem. Dialogerna är väldigt få i det första kapitlet, vilket gör att de dialektala omskrivningarna också blir få. Moberg använder däremot många begrepp som är direkt förknippade med den småländska bondekulturen, varav några överhuvudtaget inte används längre på grund av maskinkulturens intåg i jordbruksarbetet. Exempel på sådana ord är bland annat ”bondehemman”, ”stensjärven” och ”järnstake”. (Se bilaga B för fullständig ordlista över de dialektala och kulturbetingade orden.)

I originaltexten beräknas dessa ord vara 9,3 ord per sida, jämfört med den lättlästa versionen som har motsvarande 1,9 ord per sida. (Den lättlästa utgåvan har dessutom en ordlista längst bak med förklaringar till de mest ovanliga orden.) Ur denna aspekt har den lättlästa versionen således mycket högre läsbarhet för de som är helt främmande för den kultur som *Utvandrarna* utspelar sig i.

Totalt har 223 av de dialektala eller kulturbetingade orden (en minskning med 86 %,.) tagits bort i den lättlästa versionen, vilket innebär att de få ord som finns kvar kan antas vara betydande för berättelsen. Min reflektion är att författarna till den lättlästa texten kan ha ansett dessa ord som etablerade och välkända, trots att några av dem inte används idag. De ord som ansetts vara direkt dialektala har förklarats i en ordlista i slutet av boken, men den täcker inte alla ord. Jag anser att dessa inte är välkända nog för att kunna antas vara förståeliga för alla tänkbara läsare.

4.5 Verbpartiklar

Vid analys av verbpartiklar framgår att den lättlästa versionen enbart använder löst sammansatta verb, medan originaltexten använder båda former och därmed upplevs som mer formell och svårläst. Totalt använder originaltexten 6 verbpartiklar per sida varav 1,9 framförställda, medan den lättlästa utgåvan endast använder 2 verbpartiklar per sida och som tidigare nämnts utelämnar de framförställda partiklarna helt.

Eftersom framförställda verbpartiklar är svåra att uttyda för många andraspråks-elever torde den lättlästa utgåvan anses vara bättre anpassad för andraspråksundervisning. Utelämnandet av fast sammansatta verb gör att texten känns mer vardaglig och i förlängningen blir mer anpassad till andraspråks elevernas vardagspråk. Exempel på detta är originaltextens ”tycktes [...] ha inträtt” som motsvaras av ”hade kommit” i den lättlästa versionen, samt ”förrättades” och ”fördelades” som tillsammans motsvaras av ”gjordes upp” i den lättlästa utgåvan.

5 Diskussion

Undersökningens syfte är att svara på frågorna 1) hur texten i den lättlästa versionen av *Utvandrarna* förändras jämfört med originaltexten, samt 2) hur den lättlästa versionen kan anses vara bättre lämpad för andraspråksundervisning än originaltexten.

Enligt resultaten i analysen kan den lättlästa versionen anses vara förenklad i samtliga fem aspekter som analyserats. Förutom i fundamentalslängden går det att se en betydande skillnad i samtliga aspekter (se bilaga A för tabell). Utöver de analyserade aspekterna har sidantalet minskat med 28 % och orden med 58 %. Dessutom är texten indelad i betydligt fler och kortare stycken än i originalutgåvan. Denna stora minskning av antal ord medför att mycket information försvinner, även sådan som är viktig för handlingen. Därför kan det vara svårt att förstå karaktärernas motiv vid vissa tillfällen; till exempel försvinner förklaringen till varför Karl Oskar drar Kristina närmare sig när de ligger i sängen (– att hans lust väcks av Kristinas beröring). Detta påverkar naturligtvis läsbarheten negativt, men i övrigt har förändringarna av texten enbart gjort den mer lättläst.

Beträffande ordval samt användning av sammansatta verb kan den lättlästa texten anses vara klart mer anpassad till andraspråksundervisning – under förutsättning att eleverna fortfarande inte utvecklat ett tillräckligt starkt ordförråd för att läsa längre skönlitterära texter. Om eleverna behärskar de vanligaste sammansatta verben samt har utvecklat en förmåga att se gränsen mellan för- och efterled i sammansatta ord kan de

med fördel läsa originaltexten. I sådana fall kan en ordlista förberedas för att öka elevernas förståelse, med tanke på de många okända orden (som analyserades i avsnitt 4.4). Denna ordlista kan vara ett hjälpmedel för både förstaspråks- och andraspråks-elever, eftersom även många elever med svenska som förstaspråk enligt Håkanssons (2016) studie ansåg *Utvandrarna* vara svårläst på grund av de dialektala inslagen (se avsnitt 2).

Analysen ger tydliga anvisningar till varför det är så viktigt att läraren är medveten om varje elevs språkliga nivå, vilket citatet från Damber (2013) ville klargöra i inledningen (se avsnitt 1). Elevens tillägnande av ordförråd är avgörande för om hon bör läsa originaltexten eller hellre bör rekommenderas en lättläst version. Damber påpekade även att lärarens förväntningar är avgörande för om eleven lyckas med läsningen eller inte (se avsnitt 2). Att ge en lättläst version till en elev som kommit långt i andraspråksutvecklingen kan innebära att eleven känner sig underskattad och därmed inte vill lägga någon energi på läsningen. Det är således viktigt att läraren är väl insatt i elevens språkliga nivå, för att inte riskera att läsningen blir vare sig en för stor eller för liten utmaning för eleven.

6 Avslutning

Om annat tillfälle ges skulle det vara intressant att fortsätta analysen på resterande kapitel, eftersom de dialektala inslagen ökar efterhand och de detaljrika beskrivningarna antas vara fler i inledningen av en berättelse. Det skulle också vara av intresse att analysera fler aspekter, som till exempel bisatser, ordspråk, styckeindelning eller substantiv/verb-kvot. Fler jämförelser skulle förmodligen stärka resultatet som säger att den lättlästa versionen är bättre anpassad till andraspråks elever som inte kommit långt i utvecklingen av sitt ordförråd.

En annan intressant undersökning skulle vara att jämföra ytterligare klassiska skönlitterära verk med lättlästa utgåvor, till exempel Selma Lagerlöfs eller August Strindbergs böcker, för att se om dessa också är bättre anpassade till andraspråks elever i lättläst version.

Det skulle också vara av intresse att informera LL-förlaget om den akutella undersökningens resultat för att se om det går utarbeta fler versioner som är anpassade efter olika nivåer i andraspråksinlärares ordförrådsutveckling, för att på så sätt få övergångs-utgåvor. I nuläget är skillnaden mellan den lättlästa versionen och originaltexten väldigt stor, så för att kunna erbjuda eleven ett alternativ som motsvarar dennes individuella

nivå skulle ett sådant samarbete vara ett spännande och förhoppningsvis användbart initiativ.

Undersökningen anses ha fått ett positivt resultat som säkerligen kan vara en hjälp för lärare som är aktiva inom andraspråksundervisning, men även vara av intresse för lärare inom svenska som förstaspråk. Min personliga förhoppning är att nu fler elever kommer få ta del av – och uppskattar – den svenska litteraturskatten.

Referenser

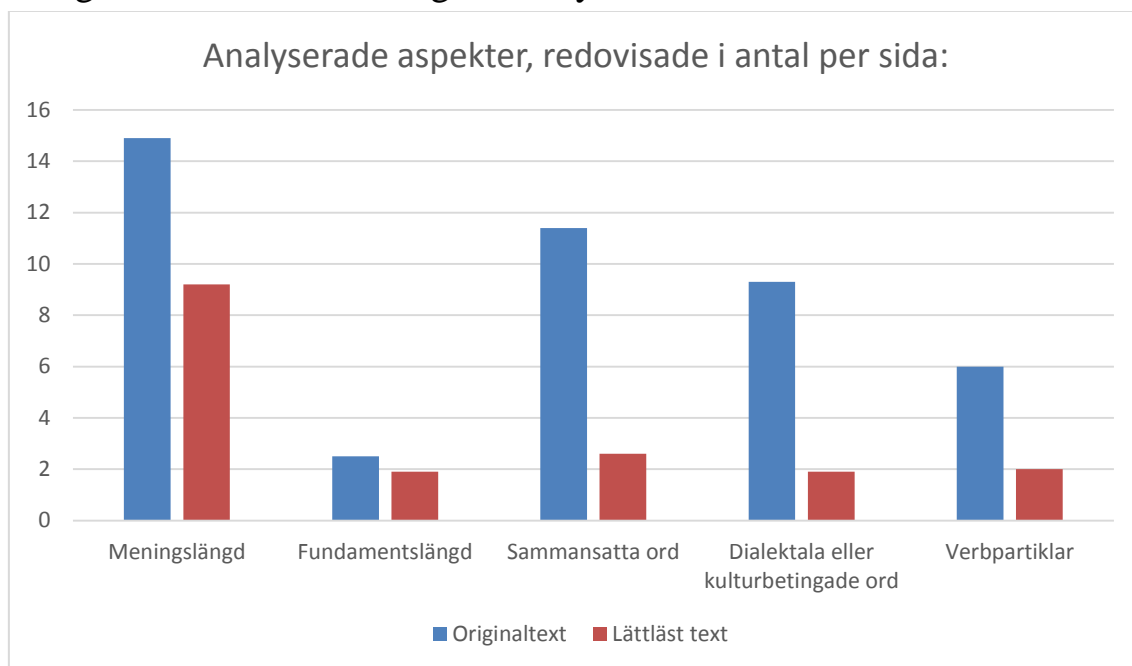
- Damber, Ulla. (2013). ”Pedagogens roll i klasser och barngrupper där flerspråkiga barn ingår”. I: Wedin, Åsa & Hedman, Christina. (red.). *Flerspråkighet, litteracitet och multimodalitet*. Studentlitteratur. S. 69-91
- Enström, Ingegerd. (2010). *Ordens värld: Svenska ord – struktur och inläring*. Hallgren & Fallgren.
- Enström, Ingegerd. (2013). ”Ordförråd och ordinläring – med särskilt fokus på avancerade inlärare”. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger. (red.). *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Studentlitteratur. S. 169-195
- Ett dokument om lättläst*. Sammanställning av Centrum för lättlästs vetenskapliga råd (PDF-dokument). Hämtat från http://lattlast.se/media/1597087/ett%20dokument%20om%20%C3%A4ttl%C3%A4st_2013_08_25.pdf. Publicerat 25 augusti 2013. [Hämtat 11 maj 2016.]
- Grahn, Susanne. (2013). ”Kära Kristina! Jag förstår din hemlängtan väl.” - *En undersökning av vuxna andraspråkselevers läsupplevelse av romanen Invandrarna*. D-uppsats. Mälardalens högskola
- Hammarbäck, Solveig & Johansson, Annelie. (2014). *Vägledning i arbetet med elevtexter – hjälpmedel för elevtextanalys*. Växjö: Institutionen för svenska språket, Linnéuniversitetet
- Håkansson, Andreas. (2016). *Vilhelm Moberg i sin hembygd skolor – En studie i hur man kan undervisa om Vilhelm Moberg och hans verk på småländska högstadies- och gymnasieskolor*. C-uppsats. Växjö: Linnéuniversitet
- Josefsson, Gunlög. (2001). *Svensk universitetsgrammatik för nybörjare*. Lund: Studentlitteratur.
- Myndigheten för tillgängliga medier. (2016). *Om lättläst: Vår historia*. <http://lattlast.se/om-lattlast/var-historia> [Hämtad 2 juni 2016.]
- Roe, Astrid. (2014). *Läsdidaktik. Efter den första läsinläringen*. Gleerups.
- Salameh, Eva-Kristina. (2012). ”Flerspråkig språkutveckling”. I: Salameh, Eva-Kristina. (red.). *Flerspråkighet i skolan – språklig utveckling och undervisning*. Natur & kultur. S. 27-55
- Wedin, Åsa (2010). ”Att läsa och skriva på sitt andraspråk”. I: Musk, Nigel & Wedin, Åsa. (red.) *Flerspråkighet, identitet och lärande*. Studentlitteratur. S. 173-191

Analyserade skönlitterära verk:

- Moberg, Vilhelm (2013). *Utvandrarna*. [Ny utg.] Stockholm: Bonnier pocket
- Moberg, Vilhelm (2015). *Utvandrarna*. Stockholm: LL-förlaget

Bilagor

Bilaga A: Sammanställning av analys

Bilaga B: Ordlista över dialektala och kulturbetingade ord

När orden förekommer mer än en gång är antalet gånger angivna i hakparantes efter ordet.

Lättlästa texten:

Åkerjorden	Socknen	Torp
Plogar	Höräfsor	Höhäck
Dräng	Bonne	Spinnrocken
Bonddotter	Logen	Reslig
Töcker [2]	Tebaks	Yngling
Bonnmora	Säd	Brudkistan
Bondmora	Brudtäcke	Repgunga
Grannsocknen	Dårhus	Plöjde
Korn [2]	Potatisrötan	Knöl
Harva	Luckras	Grödorna [2]
Harven	Nået [2]	Råg

Originaltexten:

Harv [2]	Årder [2]	Kreaturens [3]
Skodon	Gångeskräddare	Gångeskomakare
Godår	Svagår [2]	Timrade
Barnsöl	Jordöl	Skrädda
Furustockar	Brodden	Töcken
Åstundade	Utflytningshågen	Vanskliga
Oförvägna	Tvehågsna	Vådligt
Bondehemman	Rovlandet	Segerhuva
Vanprydnad	Hinders	Jordeboken [2]
Gårdlotterna	Ytterägorna	Tallmon

Mantal [2]	Moderhemmanet	Mojord
Stensjärven [2]	Våg (verktyg) [2]	Storändan
Vältrade [2]	Livtag [2]	Lilländan
Skäppland	Stenrösen [2]	Socknen [2]
Rösen [2]	Ringleken	Timmerkarl [2]
Timmermän	Timmenmansyrket	Ställmakare
Hovslagare	Hypotek [4]	Årsräntan
Havandeskap	Snedresor	Stenbrytningen
Företa	Bevåg	Bröd (ej mat)
Självrådige [2]	Höhäck [2]	Sturskt
Begått	Råda	Bröt (... åker)
Järnstake [2]	Meraftondags	Fädyngan
Torpdynan	Fähuset	Tunnland [4]
Sommarfödde	Oskyllda	Tilltagsne
Bonne	Kvenna	Int' [5]
Å (och) [2]	Skrävla	Lysas
Ombestyrt	Spiltade x	Tutor
Grant	Mjällhyat	Spiltrocken x
Repgunga [3]	Oxtöm [2]	Benröta [4]
Farstubron	Reslig	Potatistina [2]
Giftaslov	Kläda	Tillbjudit
Yngling	Halvtjog	Sinnelag
Bondmora [2]	Måg [2]	Tadlade
Levnad	Uppsteg	Köpeskillingen
Fäkreatur	Döddagar	Skäppland
Dragare	Bomärken	Vettnes
Fordran	Nybegynnare	Hemgift [2]
Förräntas [2]	Bondhustru	Brudtäcket
Sämja	Förtret	Mödernet
Innehade	Sockenbor	Dårhushjon
Dä [4]	Sonkvinnans	Söckendags
Lieörv	Huggjärn	Förmätet
Plöjde [2]	Körförtjänster	Bergknallar
Moar [2]	Ljungris	Sänkor
Kullrig	Slätteräng	Kappland
Beså	Skärv	Hypoteksräntan [4]
Gröda	Bärgad	Skylarna
Skorpfallet	Mälta	Lemmalytte
Bärgseln	Ängshöet	Bredorna
Unket	Vill (ej vilja)	Potatisröten [2]
Potäterna	Knöl	Nöddop
Fähuset	Gnott	Mödat
Ä [2]	Anletes [2]	Nået [3]
Brö	Husförhören	Nalkas
Länsman	Gagn	Hednisk
Gudaktigt	Skilling	Bondetid
Örlig	Pestilentia	Vinterbröten
Kråkevinter	Oxeln	Tallmoarna
Lie	Torråret	Höstsäden
Rågåkrarna	Gräsmånaden	Vårsådden
Träpinnaharven	Årsväxten [2]	Stubbåkrar

Förgånget
Sir
Hunnra
Allehanda
Föan [2]
Förgätit

Talgljuset
At
Hemmanet
Fördärv
Kroppad
Havande

Vårn
Di
Äringen
Mente
Genmäla